

LADÁNYI ANDOR

A felsőfokú képzettségű szakemberállomány a kilencvenes években

A kilencvenes években jelentősen nőtt az európai országokban a felsőfokú képzettségű szakemberek száma és aránya. A növekedés mértéke és az aktív keresőknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya országonként eltérően alakult, összefüggésben a felsőoktatás expanziójával és diverzifikáltságának szintjével. A felsőfokú képzettségűek körében a munkanélküliek aránya továbbra is jóval kisebb mérvű, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek esetében. A felsőfokú képzettségűek képzési szintek és szakmai csoportok, valamint a foglalkoztatottak gazdasági ágak szerinti megoszlásával kapcsolatban – a statisztikai adatbázis hiányai és problémái miatt – csak néhány általános jellegű megállapítás tehető.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: I2, J2.

In memoriam Révész András

Több mint húsz évvel ezelőtt, 1979-ben jelent meg A felsőfokú képzettségű szakemberállomány nemzetközi összehasonlító statisztikai vizsgálata című, Révész Andrással együtt összeállított kutatási beszámoló. Jelen írásom több mint húsz európai országra kiterjedően a felsőfokú végzettségű diplomások állományának elmúlt évtizedbeli növekedését mutatja be.

A felsőfokú képzettségűek számának és arányának növekedése

A kilencvenes években jelentősen nőtt a felsőfokú végzettségű összes és gazdaságilag aktív népesség száma. A 25 éven felüli népességhez viszonyítva a felsőfokú végzettségűek esetében az évtized végén – az *1. táblázatból* kitűnően – a legmagasabb, 24 százalékos feletti arányokat az északi országokban és a Benelux-államokban találjuk, a legalacsonyabbakat, 11 százalékos alatti értékekkel Ausztriában, Olaszországban, Portugáliában, valamint a volt szocialista országokban. Magyarország a vizsgált 18 ország közül a 15. helyet foglalja el.

A felsőfokú képzettségű aktív keresők száma a kilencvenes években a legerőteljesebben Írországon, Spanyolországban, Szlovéniában és Görögországban növekedett, a legkisebb mértékben pedig Németországban és három volt szocialista országban, köztük Magyarországon. Ami az aktív keresőkhöz viszonyított arányt illeti: az évtized

* Írásom egyúttal megemlékezés a másfél évvel ezelőtt elhunyt Révész Andrásról, a munkaerő-struktúra nemzetközi összehasonlításának sokoldalú és kiemelkedő szakértőjéről. Köszönetemet fejezem ki a KSH emberi erőforrás-statisztikai főosztálya, valamint az Egyesült Királyság, Hollandia, Németország és Svédország statisztikai hivatala illetékes munkatársainak a legújabb, illetve a hiányzó adatok közléséért.

1. táblázat

A 25 éven felüli felsőfokú képzettségű népesség aránya a megfelelő korú össznépesség százalékában

Ország	A felsőfokú végzettségű népesség aránya	
	1991	1999
Ausztria	6,5	7,8 (2000)
Belgium ^a	20,0	26,0
Csehország	8,5	11,0 ^a
Dánia ^a	18,0	27,0
Egyesült Királyság ^a	16,0	25,0
Finnország ^a	18,0	31,0
Franciaország	11,7 (1990)	17,7
Görögország	10,6	18,0 ^a
Hollandia ^a	20,0	25,3 (2000)
Írország	13,1	21,0 ^a
Magyarország	10,1 (1990)	10,8 ^b (2001)
Németország	17,3	18,6 (2001)
Norvégia	17,9 (1990)	27,0 ^a
Olaszország	5,7	7,7
Portugália	7,7	10,0 ^a
Spanyolország	8,6	21,0 ^a
Svájc	14,1 (1990)	23,6
Svédország	21,8 (1990)	24,0 ^a

^aA 25–64 évesek adata.

^bA 25–74 évesek adata.

Forrás: OECD [1993], [2001], valamint az egyes országok statisztikai kiadványai.

elején a felsőfokú végzettségűek aránya a 20 százalékot csak hat országban haladta meg, öt országban pedig a 10 százalékot sem érte el. Az évtized végén a legmagasabb, 28 százalék feletti arányok Írországban, Belgiumban, valamint három északi országban alakultak ki, míg öt országban – ez esetben is Ausztriában, Olaszországban, Portugáliában és két volt szocialista országban – 12 százalék alatt maradt. Magyarország a növekedés mértékét tekintve a 22 vizsgált ország közül a 19., a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított arányokat illetően pedig 23 ország közül jelenleg a 15. helyen áll. (A felsőfokú képzettségű aktív keresők számának és arányának alakulására lásd a 2. táblázatot.)

A felsőfokú végzettségű aktív kereső nők száma növekedésének mértéke valamennyi vizsgált országban nagyobb – sok esetben lényegesen nagyobb – volt, mint az összes felsőfokú képzettségű aktív keresőké (a legnagyobb Írországban, Szlovéniában és Spanyolországban). Jelentősen nőtt az aktív kereső nőkhöz viszonyított arányuk; ez 2000-ben hat országban 30 százaléknál is nagyobb volt. Növekedett a felsőfokú végzettségű nőknek a felsőfokú képzettségű aktív keresőkhöz viszonyított aránya is; jelenleg a vizsgált országok többségében jóval meghaladja a 40, néhányban pedig – köztük hazánkban – az 50 százalékot. (A felsőfokú képzettségű aktív kereső nők számának és arányának alakulására lásd a 3. táblázatot.)

A felsőfokú végzettségű aktív keresők száma növekedésének mértékét és a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított arányát, az egyes országok közötti eltérések okait vizsgálva, elsősorban a felsőoktatás fejlődésével kell foglalkoznunk. Minthogy a diplo-

2. táblázat
A felsőfokú képzettségű aktív keresők számának és arányának alakulása

Ország	A felsőfokú képzettségű aktív keresők száma (ezer fő)		A növekedés mértéke (százalék)	A felsőfokú képzettségű aktív keresőknek az aktív kereső népességhez viszonyított aránya (százalék)	
	1991	2000		1991	2000
Ausztria	263,1	374,6	42,4	7,1	9,6
Belgium	908,2	1402,3	54,4	21,8	31,9
Bulgária	691,0 (1992)	683,9	-1,0	17,6 (1992)	20,3
Csehország	517,8	583,0	12,6	9,6	11,3
Dánia	458,8 ^a	704,2 (1998)	53,5	20,1 ^a	24,7 (1998)
Egyesült Királyság	4266,7 ^a	7451,7	74,7	18,9 ^a	26,1
Finnország	601,3 (1990)	804,0	33,7	19,6 (1990)	31,2
Franciaország	3855,2 (1990)	5897,0	53,0	15,2 (1990)	25,4
Görögország	635,2	1240,0	95,2	16,3	27,9
Hollandia	1299,0 ^b (1990)	1914,0 ^b	47,3	21,4 (1990)	23,8
Horvátország	185,3	297,9 (1998)	60,8	12,6	17,0 (1998)
Írország	249,0	571,2 (1999)	129,4	18,0	33,8 (1999)
Lengyelország	..	2697,0	15,6
Magyarország	554,8 (1990)	674,4 (2001)	21,6	12,3 (1990)	16,5 (2001)
Németország	8041,0	9664,0 (2001)	20,2	20,1	23,8 (2001)
Norvégia	457,8 (1990)	659,0 (1998)	43,9	21,6 (1990)	28,4 (1998)
Olaszország	1859,8	2702,0	45,3	7,8	11,4
Portugália	322,9	463,9	39,3	7,6	9,0
Románia	1087,8 (1992)	1512,6	39,1	10,4 (1992)	13,1
Spanyolország	21047,5 ^a (1992)	4483,5	108,8	17,7 (1992) ^a	26,6
Svájc	575,0 (1990)	892,7 ^c (1999)	55,2	15,7 (1990)	26,0 (1999) ^c
Svédország	947,2 (1990)	1291,3	36,3	21,8 (1990)	29,6
Szlovénia	77,2	153,0 (1999)	98,3	9,9	15,9 (1999)

^a A 25-64 évesek adata.

^b A 15-64 évesek adata.

Forrás: ILO [1996], [2001], OECD [1993], [1995], [2001], valamint az egyes országok statisztikai kiadványai.

3. táblázat
A felsőfokú képzettségű aktív kereső nők számának és arányának alakulása

Ország	A felsőfokú képzettségű aktív kereső nők száma (ezer fő)		A növekedés mértéke (százalék)	A felsőfokú képzettségű aktív kereső nők számának százalékaránya az aktív kereső nőkhöz viszonyítva		A felsőfokú képzettségű aktív keresőkhöz viszonyítva	
	1991	2000		1991	2000	1991	2000
	Ausztria	109,0		167,9	54,0	7,1	9,9
Belgium	432,8	691,0	59,7	24,6	36,6	47,7	49,3
Csehország	197,0	227,5	15,5	7,6	9,9	38,1	39,0
Dánia	244,3 ^a	340,8 (1998)	39,6	22,7 ^a (1992)	25,8 (1998)	49,6 ^a (1992)	48,4 (1998)
Egyesült Királyság	2011,7 ^a (1992)	3281,6	63,1	20,5 ^a (1992)	26,2	42,5 ^a (1992)	44,0
Franciaország	1780,3 (1990)	2946,7	65,5	16,1 (1990)	28,3	46,2 (1990)	50,0
Görögország	259,8	581,8	123,8	21,0	32,6	40,9	46,9
Hollandia	467,0 ^b	800,0	71,3	22,7 ^b	23,0	36,5	41,8
Horvátország	76,7	145,9 (1998)	90,2	13,4	17,8 (1998)	41,4	49,0 (1998)
Írország	109,1	270,4 (1999)	147,9	23,1	39,7 (1999)	43,8	47,3 (1999)
Magyarország	299,6 (1990)	340,7 (2001)	13,7	14,9 (1990)	18,7 (2001)	54,0 (1990)	50,5 (2001)
Németország	2726,9 ^a	3515,0	28,9	19,7 ^a	20,2	32,0 ^a	36,5
Norvégia	210,1 (1990)	326,0 (1998)	55,2	21,9 (1990)	30,4 (1998)	45,9 (1990)	49,5 (1998)
Olaszország	788,0	1220,0	54,8	8,9	13,4	42,4	45,2
Portugália	154,1	268,6	74,2	8,5	11,5	46,3	57,9
Románia	412,3 (1992)	658,4	59,7	8,8 (1992)	12,3	37,9 (1992)	43,5
Spanyolország	897,5 ^a (1992)	2130,7	135,0	21,6 ^a (1992)	31,4	41,8 ^a (1992)	47,5
Svédország	502,7 ^c (1993)	677,0	34,7	27,6 ^c (1993)	32,5	50,7 ^c (1993)	52,4
Szlovénia	33,5	81,0 (1999)	141,6	9,4	18,2 (1999)	43,5	52,9 (1999)

^a A 25-64 évesek adata.

^b A 15-64 évesek adata.

^c A 16-64 éves foglalkoztatottak adata.

Forrás: lásd a 2. táblázatot.

mások állományának alapvető utánpótlási forrása a felsőoktatás, a felsőfokú képzettségű szakemberek számának alakulását elsősorban a felsőoktatás outputja határozza meg. A legmagasabb értékeket azokban a fejlett országokban találjuk, amelyekben már a hatvanas években megkezdődött a felsőoktatás expanziója, és amelyekben a legerőteljesebb volt a felsőfokú képzés diverzifikálódása, a legnagyobb a rövidebb tanulmányi idejű képzési formák aránya. Elsősorban ez magyarázza az északi és egyes nyugat-európai országokban a nagyobb felsőfokú képzettségű szakemberállományt. Azokban az országokban viszont, amelyekben a felsőoktatás expanziója csak később kezdődött (így például Portugáliában), és amelyekben a felsőfokú képzés kevésbé volt diverzifikált (mint Ausztriában és Olaszországban), ez a felsőfokú végzettségű népesség és aktív keresők számát is nagymértékben befolyásolta.

A volt szocialista országok felsőoktatásának helyzete sajátosan alakult. Az ötvenes évek elején – az erőltetett ütemű felhalmozáson és iparosításon alapuló gazdaságpolitikával szoros összefüggésben – a hallgatólétszám igen nagy mértékben növekedett. Ezután a felsőoktatás mennyiségi fejlődését – a tervgazdaság rendszerének körülményei között – nagyfokú ingadozás jellemezte, majd a hetvenes évek közepétől, a világgazdasági szerkezeti válságot követően – a merev keretszámrendszer fenntartásával és a felvételi létszámok elsődlegesen pénzügyi okokból alacsony szinten tartásával – a volt szocialista országokban a hallgatólétszám és a kibocsátás stagnált, sőt részben csökkent, s így az európai országok sorában mindinkább a mezőny végére kerültek. A szocialista országok között is azonban különbséget kell tenni a tekintetben, hogy melyekben került sor a felsőoktatás diverzifikálására. Ez magyarázza Bulgária, Magyarország és a volt Jugoszlávia egyes utódállamai magasabb, illetőleg Csehország alacsonyabb diplomásállományát. 1990 után a volt szocialista országokban – a felvételi korlátozások megszüntetésével és több országban a felsőfokú képzés diverzifikálásával – ugrásszerűen nőtt a hallgatók és jelentős mértékben az oklevelet szerettek száma (Lengyelországban és Romániában több mint három és félszeresére, Magyarországon több mint kétszeresére), ez azonban a felsőfokú képzettségűek számában és arányában természetesen még csak kisebb mértékben tükröződött.

A felsőfokú képzettségű aktív keresők arányát kisebb-nagyobb mértékben befolyásolja a népesség aktivitási rátája is. Minthogy a felsőfokú végzettségűek aktivitási rátája az alacsonyabb iskolai végzettségűeknél jóval magasabb, azokban az országokban, ahol az aktivitási ráta alacsony (a 20–64 évesek esetében 2000-ben például Bulgáriában 54,1, Spanyolországban 59,3, Görögországban 61,0 százalék volt), ez a körülmény a felsőfokú képzettségűek arányát „javítja”, azokban az országokban viszont, amelyek aktivitási rátája magas (mint 80 százalék feletti értékekkel Svájcban és Norvégiában), az arányokat némileg „rontja”. Ez fokozott mértékben vonatkozik a felsőfokú képzettségű nőknek a gazdaságilag aktív női népességhez viszonyított arányára is, minthogy a nők – a férfiakénál alacsonyabb – aktivitási rátáját illetően az egyes országok között igen nagy eltérések vannak (egyészaki országokban 70 százalék feletti, néhány dél-európai országban viszont jóval 50 százalék alatti). Részben ez teszi érthetővé Görögországban és Spanyolországban a felsőfokú képzettségű aktív kereső nők viszonylag magas arányát. Befolyásolja a felsőfokú végzettségű nők számát a felsőfokú képzettségűek szakmai struktúrája is, nevezetesen a „női” szakmák nagyobb vagy kisebb aránya is.

Ismeretes, hogy a közgazdasági szakemberek a felsőoktatás méretei, valamint a felsőfokú képzettségű népesség, az aktív keresők száma és a gazdasági fejlettségi szint (az egy főre jutó GDP) között többé-kevésbé szoros kapcsolatot tételeztek fel. E kérdést már az említett *Révész-Ladányi* [1979] tanulmányunkban érintettük, és az akkor közölt adatokból láthattuk, hogy 1970 körül a felsőfokú képzettségű aktív keresők aránya Görögországban és Magyarországon jóval magasabb volt, mint a gazdaságilag sokkal

fejlettebb Ausztriában, Franciaországban és Olaszországban. A szoros kapcsolat hiányát állapíthatjuk meg a jelenlegi adatok alapján is (lásd a 4. táblázatot). A gazdasági fejlettségi szint a felsőoktatás finanszírozására ugyan valóban jelentős hatást gyakorol, a felsőoktatás kibocsátását és ennek eredményeként a felsőfokú képzettségűek számát azonban a vizsgált európai országokban – mint említettük – elsősorban a felsőoktatás expanziójának alakulása és diverzifikáltságának mértéke határozta meg. (E megállapításunk természetesen a fejlődő, illetve az alacsony gazdasági fejlettségű országokra nem vonatkozik.) Pontosabban megfogalmazva: a felsőfokú képzettségűek aránya azokban a magas GDP-vel jellemezhető országokban a legnagyobb, amelyekben a felsőoktatás nagymértékben diverzifikált.

4. táblázat

22 ország sorrendje az egy főre jutó GDP nagysága és a felsőfokú képzettségű aktív keresőknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya szerint

Ország	Az egy főre jutó GDP 2001-ben ^a	Ország	A felsőfokú képzettségű aktív keresők aránya
1. Írország	31 400	1. Írország	33,8 (1999)
2. Norvégia	31 100	2. Belgium	31,9
3. Svájc	31 000	3. Finnország	31,2 (1999)
4. Dánia	29 900	4. Svédország	29,6
5. Hollandia	28 600	5. Norvégia	28,4 (1998)
6. Ausztria	27 800	6. Görögország	27,9
7. Belgium	26 900	7. Spanyolország	26,6
8. Németország	26 500	8. Egyesült Királyság	26,1
9. Olaszország	26 100	9. Svájc	26,0 ^b (1999)
10. Finnország	25 900	10. Franciaország	25,4 (1998)
11. Svédország	25 600	11. Dánia	24,7 (1998)
12. Egyesült Királyság	25 400	12. Németország	23,8 (2001)
13. Franciaország	25 100	13. Hollandia	23,8
14. Spanyolország	21 000	14. Bulgária	20,6
15. Portugália	18 700	15. Magyarország	16,5 (2001)
16. Szlovénia ^c	18 160	16. Szlovénia	15,9 (1999)
17. Görögország	17 800	17. Lengyelország	15,6
18. Csehország	15 100	18. Olaszország	11,4
19. Magyarország	13 200	19. Csehország	11,3
20. Szlovákia	12 300	20. Szlovákia	10,8
21. Lengyelország	9 900	21. Ausztria	9,6
22. Bulgária ^c	5 950	22. Portugália	9,0

^a Folyó évi dolláron, vásárlóerő-paritáson számítva.

^b A 25–64 éves aktív keresők adata.

^c 2001. évi GNI-adat.

Forrás: a GDP-, illetve GNI-adatokra: OECD [2002], World Bank [2002]. A felsőfokú képzettségű aktív keresők adataira lásd a 2. táblázatot.

Felvetődik az a probléma is, hogy a felsőfokú képzettségű aktív keresők számának fokozatos növekedése összhangban van-e a munkaerőpiac felvevőképességével; fennáll-e a „diplomás túltermelés” veszélye, milyen mérvű a felsőfokú végzettségűek munkanélkülisége. E kérdéssel Falusné [2001] foglalkozott. A rendelkezésre álló legújabb adatok azt bizonyítják, hogy az európai országokban a felsőfokú képzettségű munkanélküliek aránya továbbra is lényegesen alacsonyabb a középfokú végzettségűeknél

(lásd az 5. táblázatot). Meg kell jegyeznünk még, hogy a felsőfokú végzettségű munkanélküliek aránya az országok többségében csökkent az évtized második felében. A felsőfokú képzettségű munkanélküliek aránya meglehetősen eltérő; a legmagasabb Spanyolországban és Görögországban, a legalacsonyabb pedig – legalábbis jelenleg – Magyarországon. A felsőfokú végzettségűek viszonylag alacsony munkanélkülségi rátája mellett ugyanakkor egyes felmérések szerint tapasztalható – mint arra Falusné [2001] is rámutatott – az inkongruencia mindkét formája, így az alulfoglalkoztatottság is. Ennek káros következményeit azonban – véleményem szerint – nem lenne helyes túlbecsülni; nyilvánvaló ugyanis, hogy a munkaalkalmak adott szintje mellett a munkanélkülség elsősorban a szakképzetlenséget, illetve az alacsonyabb végzettségűeket érinti.

5. táblázat

A munkanélküliek aránya képzettségi szintek szerint az azonos képzettségű aktív keresők százalékában

Ország	Év	Képzettségi szintek szerinti arányok (%)		
		Alsó középfokú	Felső középfokú	Felsőfokú
Ausztria	2000	6,3	2,9	1,7
Belgium	2000	9,7	6,7	3,3
Csehország	2000	21,1	7,4	2,6
Dánia	1998	8,3	5,0	3,7
Egyesült Királyság	2000	9,1	5,4	2,4
Finnország	1999	..	10,7	5,1
Görögország	2000	12,2	14,9	10,1
Hollandia	2000	4,1	2,6	2,0
Horvátország	1998	11,9	13,4	5,5
Írország	1999	8,5	4,3	2,7
Lengyelország	2000	..	17,1	6,6
Magyarország	2000	10,9	6,2	1,6
Németország	2000	11,7	7,9	4,2
Norvégia	1998	..	3,1	3,0
Olaszország	2000	11,8	10,5	6,3
Portugália	2000	5,5	4,7	2,3
Románia	2000	5,6	9,6	4,3
Spanyolország	2000	15,8	14,2	11,5
Svédország	2000	7,9	4,7	2,6
Szlovénia	1999	9,9	7,6	3,3

Forrás: ILO [2001].

A felsőfokú képzettségű aktív keresők megoszlása képzési szintek szerint

A felsőfokú képzettségűek számának és arányának növekedése mellett foglalkoznunk kell a képzési szintek szerinti megoszlásuk alakulásával is. Ennek vizsgálatát megnehezíti azonban a nemzetközi oktatási nomenklatúra, az ISCED módosulása. A régi, 1976. évi ISCED a felsőfokú oktatás három szintjét különböztette meg: a Level 5 a „jellegzetesen négy évnél rövidebb”, az első egyetemi fokozatnak megfelelő végzettséget nem nyújtó képzési formákat ölelte fel, a Level 6 az első egyetemi vagy azzal egyenértékű fokozathoz vezető oktatást, a Level 7 pedig a posztgraduális egyetemi fokozatok meg-

szerzésére irányuló képzést. Az új, 1997. évi ISCED egy új képzési szintet, a Level 4-et vezetett be (*post-secondary non tertiary* megjelöléssel), a Level 5/A a széles elméleti megalapozottságú, általában négyéves vagy annál hosszabb tanulmányi idejű, a Level 5/B az inkább gyakorlatra orientált, rövidebb tanulmányi idejű programokat tartalmazza, a Level 6 pedig a kutatói kvalifikációhoz vezető képzést.

Az országok túlnyomó része a módosított ISCED-et statisztikai kiadványaiban még nem alkalmazta, a felsőfokú végzettségűek adatait az ILO-val a régi ISCED szerint közölte, az OECD-hez azonban már az új ISCED-nek megfelelő adatokat juttatta el. A rövidebb, illetve a hosszabb idejű képzésben részesültek aránya e két adatközlésben egyes országok esetében hasonló volt, másokban – néhányban feltűnően – eltérő (lásd a 6. táblázatot.) A posztgraduális képzési szint – a Level 7, illetve 6 – adatait az országok zöme elkülönítve nem adja meg, az OECD-kiadványban pedig a 4. szint adatai az országok többsége esetében egyáltalán nem szerepelnek.

A 6. táblázatból kitűnően a rövidebb tanulmányi idejű – az 5, illetve az 5/B szintű – képzettségűek aránya a legmagasabb, 50 százalék feletti az erősen diverzifikált felsőoktatással rendelkező néhány nyugat- és észak-európai országban, a legalacsonyabb pedig azokban az országokban, amelyekben a diverzifikálódás csak késve indult meg, illetve kisebb mérvű. Magyarországon a főiskolai szintű végzettségű aktív keresők aránya 2001-ben nemzetközi összehasonlításban igen magas, közel 60 százalék volt.

A felsőfokú végzettségű népesség és aktív keresők szakmai csoportok szerinti jelen-

6. táblázat

A felsőfokú végzettségű aktív keresők százalékos megoszlása képzési szintek szerint

Ország	Év	Az ISCED '76 alapján		Év	Az ISCED '97 alapján ^a	
		Level 5	Level 6–7		Level 5/B	Level 5/A–6
Ausztria	2000	25,0	75,0	1998	38,5 ^b	61,5
Belgium	2000	67,2	32,8	1999	53,1	46,9
Dánia	1998	30,6	69,4	1999	75,9	24,1
Egyesült Királyság	2000	35,4	64,6	1999	32,1	67,9
Finnország		1999	54,3	45,7
Franciaország		1999	50,0	50,0
Görögország	2000	45,6	54,4	1999	30,4	69,6
Horvátország	1998	40,7	59,3	
Írország	1999	58,1	41,9	1998	50,0	50,0
Lengyelország	2000	21,2	78,8	
Magyarország	2001	59,6	40,4	
Németország	2000	42,6	57,4	1999	42,3	57,7
Norvégia	1998	38,7	61,3	1998	6,9	93,1
Olaszország	2000	9,7	90,3	
Portugália	2000	28,4	71,6	1999	27,3	72,7
Románia	2000	33,2	66,8	
Spanyolország		1999	29,6	70,4
Svájc		1999	38,5	61,5
Svédország	2000	53,0	47,0	1999	51,6	48,4
Szlovénia	1999	46,4	53,6	

^a A 25–64 éves aktív keresők adata.

^b A Kollegekben végzetekkel együtt.

Forrás: Az ISCED '76 szerinti adatokra: ILO [2001], Magyarországra: KSH [2002]. Az ISCED '97 szerinti adatokra: OECD [2001].

legi megoszlásának vizsgálatára nem volt lehetőségünk. Az egyes országok ugyanis az 1990., illetve 1991. évi népszámlálás óta erre vonatkozó statisztikai adatokat általában nem közölték, a 2001. évi censusok adatai pedig csak néhány év múlva lesznek hozzáférhetők. Nem tartalmaznak erre adatokat a nemzetközi szervezetek statisztikai kiadványai sem. (A Yearbook of Labour Statisticsben az ISCO szerinti adatok ezt nem pótolhatják.) Az 1990. évi népszámlálás óta a felsőfokú végzettségű népesség és aktív keresők szakmai struktúrájára hazai adatok sincsenek.

Így csak az 1990 és 2000 között oklevelet szerettek képzési ágak szerinti megoszlása alapján lehet néhány általános jellegű megállapítást tenni. Az elmúlt évtizedben a közgazdasági, elsősorban a gazdálkodási (business) képzettségűek száma és aránya nőtt valamennyi országban a legnagyobb mértékben. Az átlagot meghaladóan növekedett az egészségügyi és szociális végzettségűek száma is, elsősorban a paramedikális szakemberek és a szociális munkások nagyobb arányú foglalkoztatása következtében. Csökkent viszont a pedagógiai képzettségűek számának növekedési üteme.

A felsőfokú képzettségű foglalkoztatottak megoszlása gazdasági ágak szerint

A felsőfokú képzettségű foglalkoztatottak gazdasági ágak szerinti megoszlására csak öt ország viszonylag friss adatai állnak rendelkezésre. Ezek szerint a felsőfokú végzettségűek zöme a tercier szektorban, különösen az oktatásban, az egészségügyi és a szociá-

7. táblázat

A felsőfokú képzettségű foglalkoztatottak százalékos megoszlása gazdasági ágak szerint öt országban

Gazdasági ág	Ausztria 2000	Finnország 1997 ^a	Magyarország 2001 ^a	Németország 2000	Svédország 1999 ^b
Mezőgazdaság	0,4	2,5	2,4	1,9	0,7
Bányászat	0,1	↓	0,1	↓	0,1
Feldolgozóipar	9,5	22,6	10,9	19,4	11,3
Energiatermelés és szolgáltatás	0,5	↑	1,3	1,0	0,8
Építőipar	1,0	3,0	2,7	6,5	1,6
Kereskedelem, javítás és karbantartás	6,6	10,2	8,6	8,8	6,3
Vendéglátóipar	1,0	1,2	1,1	↑	0,9
Közlekedés és hírközlés	2,7	4,1	4,6	3,0	3,1
Pénzügyek	3,0	3,5	3,2	3,6	2,6
Ingatlanforgalom, üzleti szolgáltatások	14,6	12,8	12,3	11,4	14,2
Közigazgatás, társadalombiztosítás	7,2	9,1	11,4	11,0	9,1
Oktatás	30,8	14,1	28,7	↓	19,7
Egészségügy és szociális ellátás	14,9	16,9	7,8	33,4	23,3
Egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatások	7,7	↑	4,9	↑	4,4
Egyéb	–	–	–	–	1,9

^a A 15–74 éves foglalkoztatottak adatai.

^b A 20–64 éves foglalkoztatottak adatai.

Forrás: Ausztriára és Németországra a 2000. évi mikrocensus, Finnországra és Svédországra oktatási statisztikai kiadványaik, Magyarországra a 2001. évi munkaerő-felmérés nem publikált adatai.

lis ellátásban, valamint a közigazgatásban dolgozik, és figyelemre méltó az ingatlanforgalom és az üzleti szolgáltatások területén foglalkoztatottak magas aránya is. A második szektorban dolgozók aránya jóval alacsonyabb (a 20 százalékot csak Finnországban és Németországban haladja meg), a mezőgazdaságban foglalkoztatottaké pedig rendkívül alacsony (lásd a 7. táblázatot). Hazánkban 1990 óta az ingatlanforgalomban és az üzleti szolgáltatásokban, valamint a kereskedelemben dolgozók aránya nőtt a legnagyobb, a közigazgatás, az oktatás, az egészségügy és a szociális ellátás területén foglalkoztatottaké csak kisebb mértékben, míg az iparban dolgozók száma és aránya csökkent.

A többi országot illetően a felsőfokú képzettségű foglalkoztatottak gazdasági ágak szerinti megoszlásáról, az elmúlt évtizedben történt változásokról csak az ezredforduló körüli censusok adataiból kaphatunk képet. Feltehetőleg lehetőség lesz akkor – legalábbis néhány ország esetében – az egyes gazdasági ágakban dolgozó felsőfokú végzettségűek szakmai csoportok szerinti megoszlásának vizsgálatára is.

Ezért kívánatos lenne két-három év múlva az újabb adatok, elsősorban a részletesebb népszámlálási kiadványok alapján megvizsgálni a felsőfokú képzettségű összes és gazdaságilag aktív népesség számának és arányának alakulását, képzési szintek és szakmai csoportok, valamint gazdasági ágak szerinti megoszlását.

Hivatkozások

- EUROSTAT [2001a]: European social statistics – Labour force survey results. 2000. Eurostat, Luxembourg.
- EUROSTAT [2001b]: Eurostat Yearbook 2001. The statistical guide to Europe. Data 1989-99. Eurostat Luxembourg.
- FALUSNÉ SZIKRA KATALIN [2001]: Munkanélküliség és diplomás túltermelés. Közgazdasági Szemle, 11. sz. 950–964. o.
- ILO [1996]: Yearbook of Labour Statistics. 1996. ILO, Genf.
- ILO [2001]: Yearbook of Labour Statistics. 2001. ILO, Genf.
- KSH [1993]: 1990. évi népszámlálás. 25. Foglalkozási adatok. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [2002]: A munkaerő-felmérés idősorai. 1992–2001. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- OECD [1993]: Education at a Glance. OECD Indicators. Párizs.
- OECD [1995]: Education Statistics, 1985–1992. OECD, Párizs.
- OECD [2001]: Education at a Glance. OECD Indicators. Párizs.
- OECD [2002]: OECD in Figures. 2002. OECD, Párizs.
- RÉVÉSZ ANDRÁS [1992]: A szakember-ellátottság nemzetközi tendenciái. Budapest.
- RÉVÉSZ ANDRÁS [1996]: Munkaerő-strukturák nemzetközi összehasonlítása és előrejelzése 2010-re. Munkaerő-kereslet és -kínálat 1995-2010. Munkaügyi Minisztérium–Világbank. Emberi Erőforrás Fejlesztési Program. Budapest, I. kötet, 239–326. o.
- RÉVÉSZ ANDRÁS–LADÁNYI ANDOR [1979]: A felsőfokú képzettségű szakemberállomány nemzetközi összehasonlító statisztikai vizsgálata. 1950–1970. Kutatási beszámoló. FPK, Budapest.
- WORLD BANK [2002]: World Development Indicators. 2001. The World Bank, Washington.